

Budai Főár

A B. Zs. H. Budai Körzetének Havi Lapja * 2024. December-Január * 5785. Kiszlöv-Tévet * XCV. évfolyam 9. szám

Hanuka, a csodák ünnepe!?

Várjuk a csodát, várjuk a csodákat? Hanuka ünnepén egy korsó kóser olaj 8 napig égett. Már a kóser olaj megtalálása is csodának számított, de az egy napra elegendő olaj hogyan éghetett egy hétnél is tovább? Az is csoda volt.

A zsidóság mellett kitartó makkabeusok, csekély erővel és kis létszámmal, sikeresen felvették a harcot - a teljes reménytelenség ellenére - a náluk sokkal nagyobb, több tapasztalattal rendelkező szír-görög hadsereggel, és több évi szabadságharc után kitartásuk, eltökéltségük, áldozatos tetteik sikerre vezettek, és ez hatalmas csoda volt. Nem várt senki a csodára, hanem elébe ment. Elkezdtek keresni az olajat, és reménykedtek abban, hogy kitart addig, amíg sikerül új kóser olajat készíteni (és így lett). A harcokban is odatették magukat a zsidók, a cél érdekében, a hagyományaik megtartásáért harcoltak, küzdöttek, és ez hozta el a csodát, a győzelmet! A jeruzsálemi szentélyt sikerült megtisztítani, felavatni, újjászentelni!

Most itt vagyunk 5785-ben, 2024/25-ben és vágyjuk a csodát, várjuk a csodákat. Mert szükség van rá! De észrevevesszük-e (ha szinte tapintható) a megtapasztalt csodát? Nap mint nap jöhet rosszabbnál-rosszabb hír, de nekünk előre kell tekintenünk, mi ebben a helyzetben is kiemelkedőt kell nyújtsunk, mert ez a túlélésünk, az életünk záloga! Kilátástalan a helyzetünk anyagiilag vagy emberileg? Elvesztettünk egy közeli hozzátartozónkat, közeli barátot, és nem látjuk a jövőt? Teljesen magunkra hagyottan érezzük magunkat, és nincs kihez fordulunk tanácsért, vagy csak azért, hogy valaki meghallgasson bennünket? Igen, ez is előfordul, de csak egy irány van és az a folytatás, a további célok kitűzése, keresé-

se, elvégzése. Nekünk nem szabad mélyponton lenni, nekünk nem lehet olyan, hogy nincs tovább, vége!

Egyrészt, ha a távoli, vagy közelebbi környezetünket megvizsgáljuk, rá kell jönnünk, hogy nekünk még mindig jobb a sorsunk, jobb az élethelyzetünk, mint sok más embernek, sok más zsidónak a Földön. Ha az összehasonlításban nagyon sok embernek rosszabb sors jutott - és belőlük sajnos rengeteg van, ők a többség - másokhoz képest nekünk csodás az életünk, ilyenkor a pillanatok megélésével, a jó és szép dolgok észrevételével kell törődnünk. Olyan nincs, hogy csak a rossz dolgot vesszük észre magunkban, és sokszor ismételve lassan elhisszük, hogy nekünk milyen rossz, nekünk milyen nagy gondunk van, és itt van vége mindennek. Körbe pillantva (nekünk kell ezt megtenni!), mint a kóser hanukai korsó olaj, észre kell vegyük a jót, a hiányzó darabot! Reményt és örömet kell adjon az átért jó, mint a kóser olaj nyolc napos csodája!

Nekünk kell megharcolnunk a bajainkkal, és ebben mindig lesznek társaink (családtagok, barátok), akiknek engednünk kell, hogy segítsenek vagy jelezni, hogy segítségre van szükségünk. A törekvéseinkben - bár lehet, hogy erre időre lesz szükség - mégis el fogjuk érni a célt, és ki kell tartanunk! Más lehetőség nincs! *Izrael* népe és az ország a példa: küzdenek, kitartanak, és győzedelmeskedni fognak! A csoda ott van a mindennapokban náluk, és nálunk is. Vegyük észre, és merítsünk belőle erőt a folytatáshoz, a küzdelemhez! Sajnos az élet néha hoz szinte át nem ugorható akadályt, de a megoldást meg kell találnunk, ha ez megvan, akkor az ott a csoda, és ez tovább kell görödjtsen bennünket a győzelem felé. Most olvasás közben is, gondoljunk végig az életünkre, és vegyük sorba a gyönyörűségeket. Embereket, tárgyakat, amelyeket örömet jelentenek nekünk, legyenek állandóan az eszünkben, a gondolatainkban, hiszen belőlük kapaszkodva jönnek majd a további csodák. Kívánom, hogy mindenki életében sokasodjon a csoda, mert mindenkinek van/lesz benne része. Vegyük észre! *Hanuka szameah!*

Dr. Verő Tamás
főrabbi

Dr. Verő Tamás:
Hanuka, a csodák ünnepe?
1. oldal

Imaidők
2. oldal

Jahrzeitok
3. oldal

Háztáji Hírek
4. oldal

Prof. Yehuda Bauer:
„Nincs más népünk...”
4-5. oldal

Felnevelni a bennünk lakozó
gyermeket
5. oldal

Zucker-Kertész Lilla:
Október hetediké következményei
6-7. oldal

Érkezik a Sárkány...
7. oldal

Sámuel Péter:
Erdély az új országban
8-11. oldal

Lefkovics Péter:
Hazudni, tagadni, nem beszélni
11. oldal

Embertelen körülményekkel
szembesültek...
12. oldal

Német állami segítséggel tették rendbe
a fehérgyarmati zsidó temetőt
13. oldal

A Micve Klub programajánlója
14-15. oldal

A Micve Klub
decemberi-januári programja
16. oldal

☆ Imaidők ☆

2024-25. év decemberi-januári imarendje

5785. Kiszlév-Tévét-Svát

December	02. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	Kiszlév 01. 04. 05. 06. 08. 11. 12. 13. 15. 18. 19. 20. 22. 24. 25. 26. 27. 27. 28. 29. 29. 30. 01. 02. 03. 04. 06. 09. 10. 10. 11. 13. 16. 17. 18. 20. 23. 24. 25. 27. 01. 02. 03.
	05. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	
	06. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.35)	
	07. 10.00	szombat	Ünnepi ima -VÁJÉCÉ (Hávdálá: 16.45)	
	09. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	
	12. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	
	13. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.35)	
	14. 10.00	szombat	Ünnepi ima -VÁJISLÁH (Hávdálá: 16.45)	
	16. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	
	19. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	
	20. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.37)	
	21. 10.00	szombat	Ünnepi ima -VÁJÉSEV (Hávdálá: 16.48)	
	23. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	
	25. szerda		Hanuka első napja beköszöntése este (gyertyagyújtás: 1+1)	
25. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		
26. csütörtök		Hanuka második napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 2+1)		
27. péntek		Hanuka harmadik napja beköszöntése este (gyertyagyújtás: 3+1)		
27. 18.00	péntek	Kabalat sabbat - szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.41)		
28. 10.00	szombat	Ünnepi ima - MIKÉC (Hávdálá: 16.52)		
28. szombat		Hanuka negyedik napja beköszöntése este (gyertyagyújtás: 4+1)		
29. vasárnap		Hanuka ötödik napja beköszöntése este (gyertyagyújtás: 5+1)		
30. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		
30. hétfő		Hanuka hatodik napja beköszöntése este (gyertyagyújtás: 6+1)		
31. kedd		Hanuka hetedik napja beköszöntése este (gyertyagyújtás: 7+1)		
01. szerda		Hanuka nyolcadik napja beköszöntése este (gyertyagyújtás: 8+1)		
Január	02. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	
	02. csütörtök		Hanuka nyolcadik, utolsó napja	
	03. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás 15.47)	
	04. 10.00	szombat	Ünnepi ima -VÁJIGÁS (Hávdálá: 16.58)	
	06. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	
	09. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	
	10. péntek		Tévét 10. gyásznapi (böjt: 05.45-16.49)	
	10. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.55)	
	11. 10.00	szombat	Ünnepi ima -VAJHI (Hávdálá: 17.06)	
	13. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	
	16. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	
	17. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.05)	
	18. 10.00	szombat	Ünnepi ima - SMOT (Hávdálá: 17.15)	
	20. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	
23. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		
24. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.15)		
25. 10.00	szombat	Ünnepi ima -VÁJÉRÁ (Hávdálá: 17.24)		
27. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		
30. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		
31. 18.00	péntek	Kabalat sabbat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.26)		
01. 10.00	szombat	Ünnepi ima - BO (Hávdálá: 17.34)		
Február			Svát 01. 02. 03.	

Jahrzeitok

A Jahrzeit-Táblán szereplő elhunytak nevei az 5784. év Kiszlév-Tévét-Svát (december-január) havában

Beck József	Január 30.	Imre Miklós	Január 26.
Beck Józsefné	Január 26.	Kálmán Péterné	Január 02.
Berner Mikós	Január 25.	Kovács István	December 16.
Blau Béla	Január 30.	Königh Jenőné	Január 22.
Breuer György Péter	Január 23.	Krausz Adolfné	Január 1.
Czeizler Dezső	Január 11.	Löffler Róbert	Január 10.
Darvas Zoltánné (Háje bas Majse)	Január 6.	Lukács László	December 26.
Dr. Bach Iván	Január 2.	Lux Magda	Január 28.
Dr. Bruszt Pál	December 02.	Maior László	December 15.
Dr. Garai Lászlóné	Január 26.	Maior Lászlóné	Január 10.
Dr. Hüvös Endre	Január 07.	Medgyesi Pál	Január 17.
Dr. Singer Ödön	Január 16.	Rejtő Jenő	Január 25.
Dr. Tordai Sándor	Január 16.	Robicsek György	Január 28.
Dr. Tordai Sándorné	Január 08.	Robicsek Jenőné	Január 6.
Einhorn Imre	December 21.	Sebők Antalné	December 24.
Friedmann József	December 23.	Sternfeld Oszkár	Január 8.
Galambos Miklósné	Január 8.	Székely Andor	December 26.
Geisler Sándor	Január 29.	Tolnai Jenő	December 06.
Grósz Sándor	Január 25.	Váradi József	December 26.
Halász Miklósné	Január 9.	Vedres Tamás	December 21.
Halmos József	Január 11.	Weisz Arnoldné	Január 15.
Halmos Józsefné	December 24.	Zsoldos Imréné	Január 31.

**Boldog Hanukát
kíván a
Budai Sófár!**

2024. november 9-én, szombaton (5785. hesván hó 08-án) összegyűltek a *Frankel* zsinagógában *Molnár András* és *Fazekas Dorottya* családjának tagjai, és sok-sok barát *Magyarországról* és külföldről egyaránt. Az istentisztelet során, a hetiszakasz felolvasásának végén meghallgatták a *háftárát*, melyet *Áron* hagyományos dalammal recitált. Az ifjú alaposan felkészült a felnőtté történő avatására. Tökéletesen olvasta fel a szövegeket, az áldásokat, és vált a zsidó hagyományos láncolat folytatójává. A *bár micvó* ünnepségen *Dr. Nógrádi Gergely*, a zsinagóga főkántora, és *Dr. Verő Tamás* főrabbi működött közre. Az ünneplők cukordobálással is kifejezték örömeiket és jó kívánságaikat. Utána a meghívottak szép *kidduson* vettek részt az emeleti díszteremben. Kívánunk szép és boldog életet az ifjúnak! *Mazl tov!*

☆☆☆

A Nyitott Baráti Kör programjai
December 15-én (vasárnap) 18 órakor beszélgetés és vetítettképes előadás Rozsonits Ildikó Junior Prima Díjas zongoraművésszel
 Rozsonits Ildikó már tízévesen felvételt

Háztáji Hírek

nyert a *Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Rendkívüli Tehetségek Képzőjébe*, az elmúlt 8 évben 17 rangos nemzetközi versenyen ért el első helyezést. 2020-ban a *Virtuózok V4+* győztese volt. Ha valaki, ő mindent tud arról, hogy miért nem elég a tehetség a sikerhez, hogyan kell ápolni az ajándékot, amit a sorstól kaptunk. Eredményei

mögött áldozatok sora, és napi sok óra gyakorlás rejlik.

Január 6-án (hétfő) 18 órakor Dr. Csepeli György (szociálpszichológus, szociológus) előadása Értékek ébresztése című új könyvéről

Az ember által lakott világ a 21. század elejére visszavonhatatlanul megváltozott, beköszöntött a bizonytalanság kora, melyet a kiszámíthatatlanság, a változékonyság és a kétértelműség jellemez. Olyan korban élünk, amelyben nincsenek válaszok életünk alapvető kérdéseire. Nem tudjuk, hogy mire való az életünk, fogalmunk sincs arról, hogy mi az élet célja, értelme. Az előadás után Dr. Csepeli György válaszol a résztvevők kérdéseire. Könyveit dedikálja, melyeket csökkentett áron megvásárolhatnak.

A programokra a baratikor2017@gmail.com vagy a frankelkozosseg@gmail.com címen lehet jelentkezni. Mindenkit szeretettel várunk!

Heksch Éva és Imre
 szervezők
 +36 70 615 6596

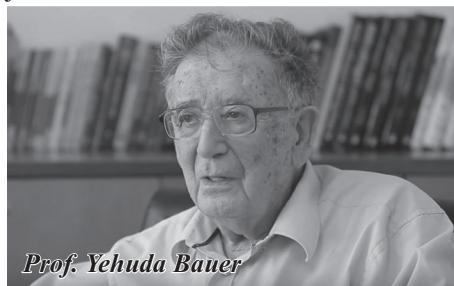
„Nincs más népünk, bár ez eléggé pocsék”

A holokausztkutató, Prof. Yehuda Bauer, aki ebben a hónapban hunyt el 98 évesen, egy búcsúztatót hagyott hátra, amelyet saját magának írt. „Ha már bele kell születni valamilyen etnikai csoportba, jobb zsidónak születni. Ez egy lenyűgöző, bosszantó, visszataszító, izgalmas, borzalmas, csodálatos nép” - írta.

Tudom, hogy nem szokás, hogy egy elhunyt saját magáról mondjon búcsúbeszédet. Általában az a dolga, hogy csendben fekdjön, és ne hallja, hogyan dicsérik és magasztalják őt. Ha hallaná, rendszerint megdöbbenne a túlzásoktól és torzításoktól, és elpirulna a szégyentől. Azonban egy elhunyt természeténél fogva nehezen pirul el. Már túl késő van ahhoz. Most is ez a helyzet. E komoly megfontolás alapján döntöttem úgy, hogy magam írom meg a búcsúbeszédemet, hiszen egyértelműen én ismerem magam a legjobban. Hosszú lesz ez a búcsúbeszéd, mit lehet tenni.

Remélem, nem szenvedtem túl sokat a halálom előtt. Azt mondják, hogy a haldoklás folyamata nem kellemes, de nem tudom megmondani, milyen volt nekem, így nem tudok róla beszámolni. Egyébként is minden történész tudja, hogy a szóbeli tanúvallomások ellenőrizni kell keresztvizsgálással, de ebben az esetben ez nehéz feladat. Mivel nem hiszek sem a túlvilágban,

sem egy felsőbb hatalomban, amely az életünket és halálunkat irányítja, biztos vagyok abban, hogy a nyugalom nem lesz édeni, hanem végleges. Sebaj. Csak, ahogyan *Herzl* állítólag mondta: „ne csináljatok butaságokat, amíg halott vagyok” - ez vonatkozik a gyermekeimre, unokáimra és dédunokáimra, de mindazokra is, akik hallják.

Prof. Yehuda Bauer

Összességében jó életem volt, nincs okom panaszkodni. Mint ismeretes *Prágában* születtem, olyan szülők gyermekeként, akik nagy szerelemmel szerették egymást - *Uly* és *Viktor Bauer*. Gyerekkorom óta szinte istenként tekintettem apámra, és ez a mai napig így van. Hasonlítok rá, a testbeszédünk teljesen azonos, a hangom az ő hangja. Egyszerűen csak utánozom őt. Sajnos nem értem el az ő erkölcsi nagyságát, ami kár.

1943-ban követeltük, hogy hadseregbe vagy a védelmi erőkhöz állhassunk, de meg-

győzték minket, hogy inkább érettségizünk le. Így kerültem 1944 nyarán a *Pal-machba*. Leszerelésem után egy évet tanultam a *Héber Egyetemen*, majd megkaptam az egyetlen ösztöndíjat, amit a mandátumi kormány egy zsidónak adott a bölcsészettudományok terén, és *Walesbe, Cardiffba* utaztam, anyám által a legjobb európai ruhákkal felszerelve, amelyek egyáltalán nem feleltek meg egy 1946-os brit egyetemista számára. Még 1945-ben csatlakoztam a *Hashomer Hatzair* cionista mozgalomba, bár valójában a cserkészmozgalomban nőttem fel, és eredetileg a *Hacerim* kibuc egyik alapítója lettem volna. Ehelyett visszatértem *Cardiffba* (a függetlenségi háború után, amely során visszatért harcolni a szerkesztő megjegyzése), hogy befejezzem a B.A. és M.A. tanulmányaimat. Amikor hazatértem, 1952. március 23-án érkeztem meg a *Soval* kibucba.

Gabriel Kitain, aki a kibuc munkairányítója volt, elküldött mezőgazdasági munkákra, hogy szalmabálákat rakjak fel szerkére. „*Ha kibírja, marad*” - mondta. Maradtam. A kibucban töltött 41 évem jó volt. Szarvasmarhapásztor voltam, vagyis afféle cowboy, tehenész, és élveztem. A doktori disszertációm 1960-ban írtam meg *Israel Halperin* professzor vezetésével a *Pal-machról*, mert kissé örült voltam. 1955-ben megnősültem, feleségül vettem *Sulát*, és 35

évig éltünk együtt. Két lányt neveltünk fel. *Ilanával* 25 évet töltöttem együtt a válásom után.

Nagyon sokat dolgoztam, és a legborzalmasabb ügyekkel foglalkoztam, amelyekkel egy zsidó történész csak foglalkozhat. Ha nem lett volna a családom és a népzene iránti szenvedélyem, nem bírtam volna ki. Amikor a népirtással kezdtem foglalkozni, elsősorban az apámtól kapott erkölcsi elvek vezéreltek. Találkoztam miniszterelnökökkel, királyokkal, elnökökkel, nagy beszédekkel mondtam, hiszen beszélni tudtam - ez a búcsúztató is ennek a bizonyítéka. Képes voltam kifejezni magam. A kitüntetések valóban simogatták az egómat, és hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem, de a lényeg az volt, hogy előmozdítsam a dolgok megértését, beleértve a népirtás kérdését is. Egy nemzetközi csoport alapító tagja voltam, amely elméleti és politikai szinten is foglalkozott ezzel a témával.

És mit hagyott maga után Yehuda Bauer? Egy nagy halom könyvet és cikket. Mindez végül feledésbe merül majd, ahogyan minden ezen a világon végső soron az enyészet és feledés sorsára jut. Maradt öt felnőtt gyerek: két lányom és három fia Ilanának, nyolc unoka és négy - később több - dédunoka, valamint néhány ezer tanítvány, itthon és külföldön. Talán valamit megértettek abból, amit próbáltam tanítani nekik, és talán egy kicsit többet is annál.

Vajon izraeli hazafi voltam? Cionista? Annak ellenére, hogy nem itt születtem, ez az én hazám, és soha nem hagytam volna el, még akkor sem, ha kincseket ígértek volna érte - igazából ígértek is, de nem fogadtam el. Remélem, hogy az utódaim is itt maradnak, mert a közhely igaz: nincs más hazánk, és nincs más népünk, bár eléggé elátkozott. Ahogy *Chaim Weizmann* egyszer mondta: „*Ez a zsidó nép a legjobb, amink van.*” Azzal kell dolgozni, ami van. Ehhez a néphez tartozom, bár alapvetően nehéz nekem

olyan emberi csoport tagjának lenni, ami hajlandó elfogadni engem. De végül is nem választottam, hogy zsidó legyek, beleszülettem ebbe az egészbe, nem az én hibám. Az igazság az, hogy nem csak beletörődtem, hanem még elégedett is vagyok vele. Ha már valamilyen etnikai csoportba kell születni, jobb zsidónak születni. Ez egy lenyűgöző, bosszantó, visszataszító, izgalmas, borzalmas, csodálatos nép.

Nem hiszek az utópiákban, mert minden utópia végül gyilkossághoz vezet. De igenis hiszek abban, hogy lehet javítani, ha csak egy kicsit is. Még a zsidókon is. Még a világon is - legalább egy kicsit. Szóval, ahogyan mondtam, próbálkozzatok. Elnézést a hosszú búcsúbeszédért, ígérem, hogy nem írok többé egyet sem. Ne sírjatok - mosolyogjatok egy kicsit. Érdemes mosolyogni, sőt nevetni is, amíg csak lehet. Szóval próbáljátok meg. Búcsúzom tőletek.

Héberről fordította: frankpeti
(Forrás: izraelinfo.com)

Felnevelni a bennünk lakozó gyereket

Kepes András ma 76 éves

Van valami titka Kepes Andrásnak, hiszen elképesztő szeretet és tisztelet övezi. Rengeteget kaptunk tőle. Életfilozófiát, gondolatokat, útravalót. Ma 76 éves.

Kepes András szülei diplomataként dolgoztak, és amikor állást kínáltak nekik *Szírriában*, lelkesen fogadták, ám az örömi nem lehetett teljes, merthogy a magyar hatóságok az ötvenes években csak azzal a feltétellel engedték őket külföldre menni, hogyha gyerekeiket itthon hagyják. Nem volt választásuk. A rendszer így próbálta megakadályozni, hogy kint maradjanak, disszidáljanak. A szülők tették odakint a dolgukat és sóvárogva gondoltak gyermekeikre. Aztán amikor hazatértek, itthon ki-tört az 1956-os forradalom, és már nem volt senki és semmi, ami megállítsa őket.

Jött a vándorélet, az ide-oda költözés, és Kepes András, az akkor még gyermek Kepes András pedig világot látott, amely különleges hatással volt rá. Mindez hosszú évtizedekkel később az egyik népszerű műsorában, a *Világfaluban* a televízió képernyőjén keresztül is átjött. Kepes akkor már népszerű riporter volt, kedvelt televíziós személyiség, aki megpróbálta bemutatni nekünk, milyen is a világnak az a része, amelyet talán soha nem láthatunk. Mindössze 17 esztendő volt, amikor már cikket írt. Az egyetem elvégzése után a *Magyar Rádióhoz* hívták, merthogy nem elég,

hogy jó megjelenésű volt és érdeklődő, még a hangja is elvarázsolt mindenkit. De ezzel a fizimiskával vétek lett volna a rádió láthatatlan embereként dolgoznia, ám ahhoz, hogy képernyőre kerüljön, még bizonyítani kellett. Jött a *Gondolatjel* című kulturális magazin, amelyet ő talált ki, majd szerkesztőként dolgozott a *Láttuk, hallottuk* című sorozatban is.

Ahogy egyre érettebb lett, úgy változott körülötte a díszlet. A helyszínről tudósított a cannes-i, a berlini, a moszkvai és a tokiói filmfesztiválról. Később *Hollywoodban* is járt, a film álomvilágából is bejelentkezett. Világstárok, filmrendezők, írók lettek az interjúalanyai. De még ennél is többet akart. Jött az *Apropó* című riport-dokumentumsorozat, majd a talán legnépszerűbb Kepes-műsor, a *Desszert*. És közben írt, folyamatosan írt. Riportútjai elszórakoztatták, szinte elrepítették az olvasót, majd *Tövispuszta* címmel regényt is írt. A *Világkép* című esszé-regénye aztán átütő sikert aratott, a szakmai zsűri az év 10 legjobb könyve közé választotta abban az esztendőben.

De Kepes András életében is ott volt az árok, amelyet át kellett ugrania. Az árok, amelyet gyilkos kórnak neveznek, és amely lehúzza, lerántja az embert és olykor ott is tartja a mélyben. A kilencvenes évek végén kezdődött a harc a túlélésért. Kepes András eltűnt a képernyőről, eltűnt a nyilvánosság elől. A népszerű televíziós legyőzte és túl-

élte a legyőzhetetlent. Azt írta egyszer: „*Úgy tartják, öregek nélkül nincs múlt, gyerekek nélkül nincs jövő. Múlt és jövő nélkül pedig nincs jelen...*” Sokszor idéznek tőle, sokszor utalnak rá, a munkáira, a gondolataira, az életfelfogására.

Kepes András ma 76 esztendősen.

Háromszor nősült. A párja, *Marcsi* 25 évvel fiatalabb nála, és a tévés 63 esztendősen volt, amikor megszületett hatodik gyermeke, *Lukács*. Azóta már négy unokával is büszkélkedhet, és 76 esztendősen is nagy lendülettel dolgozik. Mindenről karakteres véleménye van, és mi csak azt sajnálhatjuk, hogy nem láthatjuk rendszeresen valamelyik televíziós csatornán. A születésnapos Kepes András másik idézete fejezi talán legplastikusabban, hogy mi is lakozik benne: „*Komoly munka megérteni és felnevelni a bennünk lakozó, sérülékeny gyereket, de sosem késő boldog gyerekkort teremteni magunknak, legalább utólag...*”

Forrás: ujsgmuzeum.hu

Kepes András

Október hetedike következményei: „Meggzúnt a világ, amiben hittünk”

Gulyás Virág a nemzetközi zsidó ügyek szakértője, elhivatott közéleti előadó és aktivista. Bár nem zsidó származású, karrierjét az antiszemitizmus elleni harcnak és a zsidó jogok védelmének szentelte. Korábban diplomataként tevékenykedett az EU-ban, dolgozott az ENSZ-ben, és alapvető szerepet játszott a #EndJewHatred mozgalom elindításában. Nemrég a Hadassah szervezet az USA 18 kiemelkedő cionista nője közé választotta. Most lehetőségünk van interjút készíteni vele, hogy itthon is egyre többen megismerhessék célkitűzéseit és munkásságát.

Aktivistaként és előadóként évek óta folytatsz elkötelezett munkát Izrael és a zsidóság mellett. Változott valamit ez a szerep október hetedike óta?

Őszinte leszek: kiábrándítóbb lett. Október hetedike vízválasztó volt az emberiség szempontjából, még ha ez elsőre túlzásnak is hangzik. Látni azt, hogy a Hamasz terroristái – és palesztin civilek, ENSZ-dolgozók, CNN-es és szabadúszó újságírók – élőben közvetítették, azaz streamingelték a mézszárlás perceit, büszkeséggel töltötte el őket az, hogy öltek, és pár órával később azzal szembesülni, hogy van olyan ember közöttünk, aki nem ezt a mézszárlást ítéli el, hanem már akkor azt mondja, hogy Izrael mindezt megérdemelte – erre a mai napig nem tudok szavakat találni. Lehet Izraelt nem szeretni, de az a fajta embertelenség, és minden józan ésszel ellentétes reakció, amit láttuk, az elgondolkodtató és kiábrándító.

Október hetedikével nem csupán a zsidóság mellett kiállás lett nehezebb, hanem általánosságban az emberiségért való kiállás is: megtalálni és hinni abban, hogy még létezik józanság.

Valami egészen ijesztő látni azt, hogy olyan emberek, akik a Hamasz vagy bármely más szélsőséges iszlám rezsim alatt célponttá válnának, most a dzsihadista terroristákat veszik védelmükbe. Morális eutanázia szemtanúi lettünk.

Október hetedikén meggzúnt az a világ, amiben minden kihívásával együtt hinni lehetett, amiben képesek voltunk különbséget tenni a jó és a rossz között.

Ezt a képességet – az internet, az influencerszerek, az új oktatási rendszer, a világ morális megcsúszása – kiölte egy generációból. Így, véleményem szerint, a felelősségünk még nagyobb – ez nemcsak a zsi-

dóságot érintő probléma. Ahogy a történelem megmutatta: ami a zsidókkal kezdődik, soha nem velük ér véget. Izraelt ideológiai alapon támadták meg október hetedikén, és az az ideológia Magyarországot és Amerikát is ellenségnek látja.

Mi volt a legmeglepőbb reakció, akár pozitív, akár negatív, amit a munkáddal kapcsolatban mondtak neked?

Mind a kettőből akad bőven és elég széles skálán mozgunk: a „mit tudsz te nem zsidókról”-tól, a „zsidóbb vagy, mint sok született zsidó”-n át, a „halj meg gázkamrában a zsidókkal együtt”-tól, a „miattad mentem Magyarországra felkeresni a nagyszüleim házát”-ig mindent kaptam már. Hol a fájdalomtól, hogy az örömtől könnyezem.

Gulyás Virág

„Izrael minden háborút megnyer, de elvéri a kommunikáció csataterén.” Ezt a gondolatot már többen is megfogalmazták, és különösen igaz ez az október hetediki események óta. Mi a véleményed, hogyan lehetne visszazsorítani a közösségi médiában terjedő Izrael-gyűlöletet?

Nem lehet. Tudom, hogy nem ezt a választ szeretnénk hallani, de ne áltassuk magunkat, mert az még nagyobb kihívást állítana elénk. A közösségi médiában már csak a számok törvénye alapján sem tudunk nyerni. Körülbelül tizenöt millió zsidó él a világon. Bella Hadidnak, a milliárdos „palesztin menekültnek” hatvanhat és fél millió követője van. Egy meggondolatlan – és abból akad bőven – posztját alsó hangon

többen olvassák, mintha minden zsidó egyszerre kipoisztolja az „Am Israel Chai”-t. Ehhez jönnek a Kínában és Oroszországban kiépített bot-gyárak, ahol több száz álaccount kommentál és posztol abban a témában, amire felbérelték őket. Ez a verseny a 22-es csapdája. Ugyan nem szabad struccpolitikát folytatni, de emlékeztetni kell magunkat arra, hogy a világ nemcsak közösségi médiából áll. S ez itt megint generációs probléma, de az másik interjú témája lehetne.

Az erőt, energiát, időt és pénzt a való világba kell befektetni, mégpedig: nőjenek fel büszke zsidó gyerekek, akik nem akarják elrejteti a zsidóságukat. Amerikában is nőjenek fel olyan zsidó gyerekek, akik ismerik a saját történelmüket, az egyetemeken állítsuk meg az tanterv iszlamosítását, legyen olyan mértékű következménye egy zsidó bántalmazásának, mint amikor egy LGBT- vagy egy BLM-tagot bántalmaznak.

Még folytathatnám, de a sor és a tennivalók listája hosszú. Nem arra kell figyelni, ahol nem tudunk nyerni. Rengeteg Izrael melletti és zsidópárti influenszer is van, de a legtöbb – és most ez sem egy népszerű válasz – a like-okon kívül nem ért/ér el semmit. Az igazi aktivizmus nem online történik, még ha ezzel áztatjuk is magunkat. Nagy téma lenne belemenni abba, hogy Izrael hibázott-e akkor, ami elindította a Hasbara-aktivizmust, mint bizniszt és műfajt. Szerintem sokat ártott Izrael és a zsidóság megítélésének, hogy egy speciális business-t építettek arra, hogy „szeresd Izraelt, szeresd a zsidókat”. Ez megint csak pszichológia: minél inkább erőltetünk valamit, az ember annál inkább elnyomja azt magától. A jó héber szó erre a *dafka* – vagyis csak azért se.

Sokszor elmondtad, hogy olyan környezetből jöttél, ahol az emberek egy része a zsidó viccekből kapott sztereotip képet a zsidókról. Ma az internet megkönnyítheti annak a dolgát, aki tudatosan utána szeretne nézni, igazak-e azok a viccek, de vajon nekünk, egy zsidó közösségnek van-e felelősségünk abban, hogy megmutassuk, mi igaz és mi nem? Van-e „jó recept” arra, hogyan láttassuk magunkat, vagy ezzel újabb viccek céltáblájává válhatunk?

Összetett kérdések ezek, és hely hiányában igyekszem röviden válaszolni: mindannyiunknak felelőssége van abban, hogy amelyik kisebbséghez, nemzethez, rasszhoz tartozunk, azt hogyan ítélik meg

azok, akik nem tartoznak közénk.

Amikor én Amerikában előadok, nem csupán Gulyás Virág vagyok, hanem a magyar nő, a nem zsidó nő, a fehér nő és a többi. Ez pszichológia.

A legtöbb embernek van véleménye Magyarországról, még akkor is, ha soha nem járt ott, és nem is találkozott magyarral. Ugyanakkor a velem való találkozás után a véleménye változhat rólunk, magyarokról. Így van ez a zsidó és nem zsidó kapcsolatknál is. A legtöbb embernek van véleménye a zsidóságról még úgy is, hogy nem járt Izraelben, nem járt zsinagógában és nem találkozott zsidóval, vagy nem tud róla.

Október hetediké előtt minden előadásomat a javaslattal zártam, hogy a zsidó hallgatóság hívjon meg magához egy nem zsidó családot sábeszi vacsorára. Hittem és hiszem, hogy egy ilyen alkalom rengeteg emberben elindítana valamit... Legálább a kíváncsiságot, hogy oké, akkor kik is a zsidók? Mit is tudok róluk?

S hogy segít-e az internet? Igen is és nem is. Intelligencia kérdése ez. Aki szeretne többet megtudni, és nem vesztette el a „józan paraszti esztét”, annak mindenképpen hasznos az információ-tömeg. Ma mindenki számára elérhető az interneten például *Eger Edith Éva*, magyar holokauszt-

túlélő könyve és munkája. Nincs olyan nem zsidó, aki ne tanulhatna tőle és azon keresztül ne kapna valami betekintést a zsidóság világába is.

Gulyás Virág a New Haveni Egyetemen

Ugyanakkor tudjuk, hogy az internetnek árnyoldalai is vannak. Aki ma kinyitja a közösségi médiát, azt átmoshatja az a narratíva, a harminc másodperces virális TikTok-videók világa. És ez veszélyes világ. Az algoritmus, a Los Angeles kényelmében élő influenszerek, akik soha nem jártak a Közel-Keleten, vagy épp az úgynevezett interszekcionalitást szorgalmazó „elnyomottak” narratívája átveszi feletted az uralmat, és ha nem figyelsz, nem gondolkozol, beszippant magával.

Így találta az utcán magát sok fiatal október nyolcadikán Hamasz-zászlót lobogtatva – egy nappal azután, hogy ez a terror szervezet több ezer zsidó és nem zsidó embert mészárolt le, erőszakolt meg, vagy rabolt el. Így lett a jóból az „elnyomó” és a

terroristából a szabadságharcos.

Van olyan projekted, amit Magyarországon tervezel megvalósítani?

Bevallom, mindig is szerettem volna otthoni projekteket létrehozni, de őszinte leszek: a magyar zsidó szervezetek még nem nyitottak felém, kivéve az épp leköszönő Jákov Hadas-Handelsman izraeli nagykövetet, Kobi Davit KKL-igazgatót és persze több ezer magyar zsidó és nem zsidó követőmet, olvasómat.

Bántja-e a lelmem, hogy Amerikából olyan embereket hívnak meg otthoni antiszemizmusról elemző konferenciákra, akik itt, Amerikában Magyarországot nyilvánosan szidják, míg engem vagy más magyart, akit megbecsülnek külföldön, a saját házáknál nem hívnak? Igen, nagyon is.

Legfőképpen azért, mert patrióta magyarként élek külföldön, és az előadásaim nagy része Magyarországról, a zsidóság jelenlegi helyzetéről, a zsidó kultúráról, a holokauszt-oktatás szintjéről is szól. De ahogy a nagyszüleim megtanították: olyan szekér után nem futunk, amelyik nem akar felvenni. Így a válaszom: ha hívnak, nagy szeretettel hozom majd haza a tudást és tapasztalatot, amit Belgium, Izrael és Amerika között szereztem e témában.

Zucker-Kertész Lilla

(Forrás: mazsihisz.hu)

Érkezik a Sárkány, az izraeli haditengerészet legújabb tengeralattjárója

Németországban ünnepélyes keretek között hivatalosan is elnevezték az izraeli haditengerészet hatodik tengeralattjáróját: a Dolphin 2-osztályú tengeralattjáró az INS „Drakon” – azaz Sárkány – nevet kapta. A hadsereg szerint a hajó csak 2025-ben kerül átadásra.

2024. november 12-én ünnepélyes eseményre került sor Kielben – a Thyssenkrupp Marine Systems-nél – két jelentős mérföldkő, az INS DRAKON tengeralattjáró vízre bocsátása és az első DAKAR-osztályú tengeralattjáró gyártásának megkezdése alkalmából. Az esemény egy újabb fontos lépés a Thyssenkrupp Marine Systems és az IDF közötti sikeres együttműködésben – írja az eseményről tudósító ASD News. A Dolphin 2-osztályú tengeralattjáró jelenleg is tesztelés és gyártás alatt áll a németországi kiel hajógyárban. Az izraeli hadsereg szerint a hajó csak 2025-ben kerül átadásra.

„Izraellel régóta fennálló, bizalomra és kölcsönös tiszteletre épülő partnerséget á-

polunk. Az INS DRAKON vízre bocsátása és az első osztályú DAKAR tengeralattjáró gyártásának megkezdése olyan fontos mérföldkövek, amelyek aláhúzzák elkötelezettségünket az olyan tengeralattjárók szállítása iránt, amelyek világszerte új műszaki mércét állítanak fel. A tengeralattjáró gyártásának megkezdése új fejezetet jelent együttműködésünkben, megerősítve az Izraellel való partnerségünket, és tovább bizonyítva csapataink világszínvonalú szakértelmét.” – mondta az ünnepségen Oliver Burkhard, a Thyssenkrupp Marine Systems vezérigazgatója.

Az ünnepségen német és izraeli vendégek is részt vettek, erősítve a két nemzet között a katonai együttműködés terén ápoltság kapcsolatokat. Az ASD News szerint a „DAKAR” tengeralattjáró-osztály gyártásának megkezdése is e siker folytatását jelzi, és megteremt a jövőbeli együttműködés és partnerség alapjait.

Az INS DRAKON vízre bocsátása kulcsfontosságú eredmény a korszerű AIP tengeralattjárók gyártásában, amelyek vi-

lágyszerre elismerték műszaki kiválóságuk és megbízhatóságuk miatt.

A nyilvánosan elérhető információk alapján az izraeli tengeralattjárók képesek nukleáris fegyverek hordozására, valamint titkos kémkedési feladatokat ellátni a világ minden táján. A *The Jerusalem Post* az INS Drakon vízre bocsátása kapcsán emlékeztet, hogy a nukleáris fegyverekkel felszerelt izraeli tengeralattjárók lehetetlenné teszik, hogy Izrael ellenségei a zsidó állam összes nukleáris fegyverét kiiktassák egy, az ország területére mért csapással. Ez gyakorlatilag garantálja, hogy az IDF atomfegyverekkel tudna válaszcspást mérni abban az esetben, ha bármelyik ellenfele pusztító csapást kísérelne meg Izrael ellen. Ahogy arról *Neokohn* is beszámolt, az INS Drakon után *Oroszország* is élénk érdeklődést mutat. A *Naval News* szerint a nyáron két orosz kémhajót figyeltek meg a németországi Kiel előtti vizeken, egyidőben az INS Drakon várható próbaútjával.

Forrás: neokohn.hu

Erdély az új országban Zathureczky Gyula áttekintése

Még a II. világháború kitörése előtt, 1939 tavaszán jelentette meg a *Magyar Élet* kiadó Zathureczky Gyula: *Erdély, amióta másképp hívják* című munkáját. Ez a kis könyv, az első kiadás fülszövegének tanúsága szerint, Erdély két évtizedének politikai és gazdasági életét kívánta bemutatni az impériumváltás jegyében. Zathureczky nemcsak jogászi végzettséggel bírt, de jó tollú újságíró is volt. Írásában érdekesen és egymást segítve keveredik a jogászi-politikusi alkat, valamint a dokumentarista vénájú hírlapíró.

Püski Sándor kiadótulajdonos bár fontos könyvek megjelentetője volt, kötetek gyakran gondatlan szerkesztésben jelentek meg. Elég, ha csak Németh László kétkötetes kritikái írásainak gyűjteményére gondolunk (*Készülődés I-II., Magyar Élet kiadó, 1941*), ahol egyetlen helyen sincs felüntetve, hogy ezek a minden elfogultságukkal együtt is szuggesztív esszék (lásd például az *Ignotusról*, illetve a *James Joyce-ről* írottakat) mikor és milyen időszaki kiadványokban jelentek meg. A kicsit is járatos olvasó azért tudja, hogy Némethnek ebben az alkotói korszakában sok tanulmányát közölte a *Napkelet* és a *Protestáns Szemle*, de egy ilyen rangos szerző igazán megérdemelte volna írásai forrásmegjelölését.

Hasonló bírálathoz illetheti Zathureczky könyvecskéjét is, mert még az új kiadás utószavából sem derül ki, hogy az ebbe a kötetbe került krónika egyes fejezetei itt jelentek-e meg először, vagy korábbi publikációk egybegyűjtött, újbóli megjelentései.

A Kádár-korszakban azért bizonyos fajta hallgatás és diszkrimináció is övezte a Magyar Élet-kiadványokat, legtöbbször indokolatlanul, néhány esetben viszont sajnos nagyon is indokoltan. Elég, ha itt *Erdélyi József Emlék* című, egybegyűjtött verseit tartalmazó kötetre gondolunk, melybe Püski Sándor, biztos, ami biztos, azért felvette a kor hírhedt antiszemita versét, a *Solymosi Eszter vérét*, és amikor már bőven a rendszerváltás után végre valaki megkérdezte tőle, ez hogy fordulhatott elő, egy pökhendi félmondattal rázta le a kérdezőt, nagyjából ezekkel a szavakkal: nem figyeltem oda. Ehhez képest ezt a versgyűjteményt sikerült háromszor is kiadnia, a megjelenések évszámai pedig önmagukért beszélnek: 1940, 1943, 1944[!]. Szóval még kereskedelmi hasznot is húzott belőle, akárcsak Bary József: *A tiszaezlári bűnper*

című emlékiratának többszöri kiadásából, ahogy erre Karsai László történész hívta fel a figyelmet egy korábbi cikkében. (*Bary József vizsgálóbíró emlékiratainak sorsa, Élet és Irodalom, 2004/5. sz.*)

Fent említett okok miatt az érdeklődőknek sokat segített, hogy a Magyar Élet-könyvek külső papírborítóján Püski, amúgy igen találékonyan, rendszeresen közölte új és régebbi megjelentetéseit. Emlékszem, egy ilyen alkalommal figyeltem fel Zathureczky könyvére, akiről egyébként is keveset lehetett hallani akkoriban, minthogy a háború után elhagyta *Magyarországot*, és mert az emigrációban rendszerkritikus írásokat jelentetett meg. De ez a könyv csak nem akart a kezembe kerülni, még antikváriumba járóként sem, és amikor könyvtárban voltam, mindig akadt valami vélt vagy valóban fontosabb olvasnivaló. Ezért is örültem, hogy újra kiadásra került, az úgynevezett nemzeti oldal nem túl nagy dicsőségére csak tizenöt évvel a rendszerváltás után, lényegében visszhangtalanul (*Zathureczky Gyula: Erdély, amióta másképp hívják, Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2004*). Ami azért is furcsa, mert az Erdély iránt elkötelezett, áttelepült jeles írástudók, *Bodor Páltól Tamás Gáspár Miklósig* sem tartották fontosnak ennek a kötetnek a recenzálását.

Az egyház mint nemzetmegtartó

Zathureczky gondos helyzetelemzőként nem feledkezik meg a gazdasági kérdésekről sem. Részletes beszámolót ad az *Erdélyi Gazdasági Egyesület (EGE)* tevékenységéről, mely az erdélyi „kisgazda” társadalom fő szervezőereje volt ebben az időben. Érdekes történelmi-szociológiai jelenséget szült a magyarság kisebbségi sorsba kerülése a román hatóságok folyamatos akadályozása közepette, amely lebontotta az erdélyi osztálytársadalmat és kiegyenlítette az úr-paraszt viszonyt.

A másik fontos gazdasági pillér a jól

működő szövetkezeti rendszer volt, mely a sokszor kockázatos banki műveletektől mentes támogatást tudott adni a mezőgazdasági termelőknek. Mindezt természetesen erős politikai ellenszélben, hiszen a román hatóságok minden lehetséges módon megpróbálták diszkriminálni az erdélyi magyarság gazdasági törekvéseit.

Zathureczky szép oldalakat, emelkedett mondatokat szán az erdélyi magyar egyházak nemzetmegtartó tevékenységének megörökítésére. Befolyásuk, tekintélyük és az irántuk megnyilvánuló bizalom oly nagy volt, hogy a még csak alakuló EGE első vezetői is az egyházfiak közül kerültek ki.

A szerző néhány szépen fogalmazott leírással remek városképeket rajzol a magyar múlt történelmi jelenlétével. Figyelmét természetesen nem kerüli el a szociális feszültség és a szegénység sem. *Bukarestbe* érve érzékeli a legértékesebb román valuta, az olajvagyon és -bányászat (kül)politikai és gazdasági súlyát. Szemléletesen számol be a gyors fejlődésnek indult román fővárosról annak minden, igencsak sajátos elmentmondásával együtt. A fényesedő, az elegáns, a mondén Bukarest mellett Zathureczky észreveszi a város síkatorait és lakóinak nincstelenségét; a szemetet, a kóbor állatokat és a fertőző betegségek is.

A *Duna-delta* felé, a regáti síkvidéken folytatva útját szembesül a bojárak nagy kiterjedésű földbirtokaival, a nélkülözhető jobbágyokkal és az „idegen” városlakókkal; görögökkel, zsidókkal, és a hamisítatlan balkáni nyomorral. Ha már azon a messzi vidéken jár, gondja van rá, hogy láttassa a tenger melléki *Dobruđa* szűkösséggel, betegségekkel tűzdelt életét, küzdelmét a tifusszal, maláriával. Természetesen *Besszarábiát* is tollára tűzi. Kár, hogy közben a zsidósághoz való megoldatlan viszonyának is hangot ad. Ki tudja, talán kiadója kedvébe kívánt járn, mert ez a hangnem és közhelyesség sehogyan sem illik magyarságféltő, nemes gondolkodásmódjához, egész könyve hangvételéhez:

„Keleten még idegenebb minden. Besszarábia, a mindég idegen uralom alatt nyüzsgő Besszarábia nem változott semmit. Mint az atyuska idején, ma is nyomorog a nép, és rémülten rejtőzik, ha egyenruhát lát. A városok teljesen orosz jellegűek, hagymakupolás templomaikkal, kopott aranyozással, beesett arcú muzsikjaikkal és töménytelen kaftános, pajesztes zsidajukkal, akiknek száján habzik a jiddis. Itt az ortodoxia és a mogendovid az úr és Európát

csak a német telepesek jelentik, akik mint mindenütt egyebütt, itt is öntudatosan és önmaguknak élnek. A Dnyeszter bal partja mögött kimondhatatlan messzeségben nyúlik el a minden titkok országa: a Szovjet.” (65. o.)

A szülőföld kényszerű elhagyása

Könyve legszebb és legdrámaibb lapjai közé tartozik, ahogy szociológiai hitelességgel és visszafogott szenvedélyességgel ír a hirtelen fejlődésnek indult Regátról, az elszegényedő erdélyi falvak „föls” munkaerejének elszívó hatásáról, erről a tragikus megélhetési kiáramlásról, a szülőföld kényszerű elhagyásáról. Itt Zathureczky ismét visszatér az egyházak szerepére, de már az idegen, tehát örömlán környezetben. A szentánú hitelességével mutatja fel a magyar egyházak szegénységét, szétagoltságát, a papok hiányát, a kevés iskolát, az anyanyelvi oktatás ellehetetlenülését. Miközben a „másik oldalon” drámai képekben pergeti az összeomlás eseményeit, ahogy a románság mint új gazda birtokba veszi Erdélyt és a saját képére igyekszik formálni. Különösen megrázó annak az itthon nem nagyon számon tartott történelmi ténynek a bemutatása, ahogy az akkor még jelentős számú német kisebbség (szászok, svábok) még a békeszerződés aláírása előtt, vagyis a román állam *de jure* megalakulása előtt, milyen sietősen jelentik ki átállásukat az új hatalom oldalára, addigi államalkotó nemzetüket, a szorult helyzetbe került magyarságot az első adandó alkalommal cserbenhagyva.

Zathureczky egyébként mértéktartó, mondhatni diplomatikus gondolatai sajnos újra megcsúsznak a zsidó téma jegén, melyből kései tanulságként is érdemes egy rövid részletet idéznünk:

„Hasonlóképpen viselkedtek a zsidók is [mint a szászok és a svábok]. Igaz, hogy a magyarságtól való elfordulásuk körül nagy szerepet játszottak a kommün utáni magyarországi viszonyok, de tény az is, hogy nem voltak hajlandók elismerni, hogy a „fehérterror” vörös rémuralom előzte meg, amelyben a zsidók vitték a vezető szerepet és zsidók voltak az irányítói annak a „magyar” politikának, amely az ország összeomlásához vezetett. Az erdélyi zsidók tömegesen csatlakoztak a cionista mozgalomhoz, külön nemzetiségnek vallották magukat és hosszú éveken át nyílt ellenségei voltak a „reakciós” magyaroknak. A hangulatot rontották a Romániába menekült magyarországi zsidó emigránsok, akik bevették magukat a sajtóba és mindazokba a pozíciókba, ahonnan Magyarország ellen agitálni, a magyarságot destruálni és deza-

vuálni lehetett. Azok a tényleg magyar érzésű zsidók, akik akkor és részben azóta is kitarítottak magyarságuk mellett, a kettős kisebbségi sors terhét cipelve, súlyos támadásoknak voltak kitéve saját fajtestvéreik részéről is. A románok örömmel ismerték el a zsidókat külön nemzetiségnek, hiszen ezzel a magyarság számarányát ronthatták, és azokat is zsidó nemzetiségűeknek minősítették, akik kitarítottak magyarságuk mellett. Külön liceumokat állítottak fel a zsidó ifjak számára, akik ott héberül és románul tanultak. Teljes volt a szakadás.” (84-85. o.)

Erdély és Románia egyesítése

Az *arénában* című, kissé hangzatos címválasztású fejezetben Zathureczky részletesen beszámol Erdély és a *Román Királyság* 1918-as egyesüléséről, és az 1923-as alkotmányról, amely egységes nemzetállamként definiálta az országot, a lakosság mintegy harminc százalékát kitevő nemzetiségekről szót sem ejtve. Említést tesz a két világháború közötti párt harcokról, pártszövetségekről, politikai kényszerekről és kompromisszumokról, a román nagypolitika jogszabályokat ügyesen kikerülő trükközéseiről, és a magyar pártok próbálkozásairól. Felelevenítve néhány mára már elfeledett politikai kísérletet, mint amilyen a csucsi paktum - ugye, ismerős a helyszín? - néven elhíresült 1923-as egyezmény volt, amely a *Román Néppárt* kezdeményezésére jött létre a romániai *Országos Magyar Párt* konzervatív csoportjával, mely szerint a magyar szavazatok ellenében a Román Néppárt, hatalomra jutása esetén, a magyarság sérelmeinek orvoslását ígerte.

A román hatóságok a magyarság számára igencsak hátrányos választási rendszert vezettek be, melyben megtiltották az ügynevezett etnikai alapú pártszerveződést. Az alkotmányozó nemzetgyűlés a politikai manipuláció eredményeképp kizárólag románokból állt. A kamarai, illetve a szenátori választásokon és a törvényhozásnál mindent áthatott a korrupció, még a választási eredmények meghamisítására is sor került.

A törvények felrúgásával és kijátszásával hajtották végre a román hatóságok a kisajátításokat. A magánbirtokok mellett az egyháziakat is einstandolták. Jogalapa nélkül zártak be magyar iskolákat, munkahelyükről elküldték az „esküt nem tett” tisztviselőket, és akiket állásukban mégis meghagytak, azokat később a román nyelv nem tudása címén tették földönfutóvá. Még az egyesületek működését is külön kormányrendeletre kötötték. Szóval az új hatalom

berendezkedett és átvette az irányítást az élet minden területén.

Revíziós és antirevíziós törekvések

Zathureczky okosan és tárgyyszerűen érvel a múltba nyúló erdélyi román-magyar viszonyról, nem meglepő módon *Wesselényi* intelméről, aki már saját korában figyelmeztetett az erdélyi földek román parasztnak történő eladásának, illetve a betelepítéses foglalkoztatásuknak veszélyeire. Ezzel együtt az erdélyi románság tulajdonképpen nem volt ellenséges a magyarsággal, leszámítva az I. világháború előtti idők uszításainak néhány következményét.

Míg az egész magyar politikai életet áthatotta a nyilvánvalóan igazságtalan békeszerződés revíziójának gondolata, ennek ellensúlyozására Romániában számtalan revízióellenes tömeggyűlést szerveztek:

„...Erdély különböző városaiban [többek között Kolozsváron, Nagykárolyban, Szilágysomlyón, Brassóban] antirevizionista tüntetések folynak. A román királyság minden részéből egy bukaresti újság felhívására különvonatok vitték a felzigatott tömegeket, hogy demonstráljanak a trianoni szerződés sérthetlensége mellett.” (Nagyvárad *Napló*, 1932. december 2.)

Ezek a tüntetések gyakran erőszakcselekményekre torkolltak. Az egyik legsúlyosabb román nacionalista, magyarellenes kirohanás az úgynevezett sinfalvai rombolás volt 1933 tavaszán. A *Sinfalvával* szomszédos *Tordán* tartott tömeggyűlésről a havasi mócokból álló, kb. 1500 fős felhergelt tömeg hazautazóban volt vonaton. Sinfalván megállították a szerelvényt és rátámadtak a falura, elsőként az unitárius lelkész hajlékára. Több százan dúltak fel a paplakot, közáporral bezúrták az ablakokat, fejszével szétverték a bútorokat, majd kirabolták a házat. A lelkész és családja felmenekült a templomtoronyba. Amikor már az egész lakás romhalmaz volt, tovább vonultak a tüntetők. Sok magyar házat földűlték, és egy embert megöltek.

Az erdélyi román értelmiség beszélt és olvasott magyarul, figyelemmel kísérte a magyarsággal kapcsolatos eseményeket, fejleményeket. Bár az egyesüléskor boszszúszomjasok nem voltak, nem ültek győzelmi tort, azért tudatosan folytatták a munkát, hogy Erdély mihamarabb románá legyen, lovagias ellenfélnek tekintve a magyarokat, történelmi igazságszolgáltatásnak tekintve e folyamatot.

Zathureczky plasztikusan állítja szembe az erdélyi románságot a sokáig idegen uralom alatt élő regátival, akik nem ismerve a magyarságot, együtt nem élve vele, meg-

tevesztések és hergelő hírlapi sztereotípiák alapján viszonyultak a magyarokhoz, így jellemezve őket:

„Magyarország tragédiája az ő szemükben olyanfoma, mintha egy nevetséges kártyavár omlott volna össze, amelynek semmi oka és joga nem volt a létezésre. Nem ismerik a magyar kultúrát, nem ismerik a magyar erényeket, hanem a magyarságot ma is rabló hordának tartják, amelyet grófok vezetnek, és amely felett zsidók uralkodnak.” (128. o.)

Erdélyről csak annyit tudtak, hogy ott néhány százezer nincstelen magyar és elszegényedett román él. A torz és történelemhamisító propaganda lesz az oka, hogy a Regátból Erdélybe került románság féktelenül magyarelles tevékenységet folytatott, a hivatalnoki kar ellenségeskedésével még a jóakarátú román felsővezetés sem bírt, és ez a szellemiség természetesen a román ifjúságot is megfertőzte.

A román belpolitika vargabetüi

A *Mihály arkangyal lovagjai* című eseménydús fejezetben Zathureczky nagy tárgyismerettel, igen olvasmányosan jeleníti meg a román belpolitikai élet változékonyságát, vibrálásait, alakulásait, sok olyan névvel és eseménnyel, melyről a mai olvasó sajnálatosan keveset tud. A politikai fordulatoknak ezekből a több hullámú újjászületési próbálkozásából kel majd életre a *Vasgárda*, e radikális, a politikai ellenfelek likvidálását is gyakorlattá tevő militáns szervezet, melyről a szerző - meglepő módon - nem említi náci kapcsolódásait.

Zathureczky érdekes, elgondolkodtató és lélektanilag hitelesnek tűnő magyarázatát adja a román politika élet kiegyensúlyozatlanságának, hektikusságának:

„Érezték, ha nem is vallották be, hogy túl könnyen kapták az országot és érezték, hogy a megvont határok csak azt a pontot jelentik, amelyet ellenségnek nem szabad átlépnie, de nem azt a vonalat, ameddig a román lelkiség kisugárzása elhat.” (134. o.)

Végül is a Vasgárda hatalomátvételt maga a király akadályozza meg, *Corneliu Zelea Codreanu* - aki hangzatosan román neve ellenére lengyel és német szülők gyermeke -, a fiatalság körében nagy befolyású, karizmatikus vezérük bebörtönzésével, majd kivégzésével.

Érdekes, hogy bármilyen „színű” politika formáció van éppen hatalmon, az antiszemitizmus valamennyinek sajátja:

„Cuza és Goga munkája termőtalajra hullott az ifjú lelkekben. 1922-23. tanévben a román egyetemi ifjúság egy teljes évig sztrájkolt, hogy kikényszerítse a zsidók el-

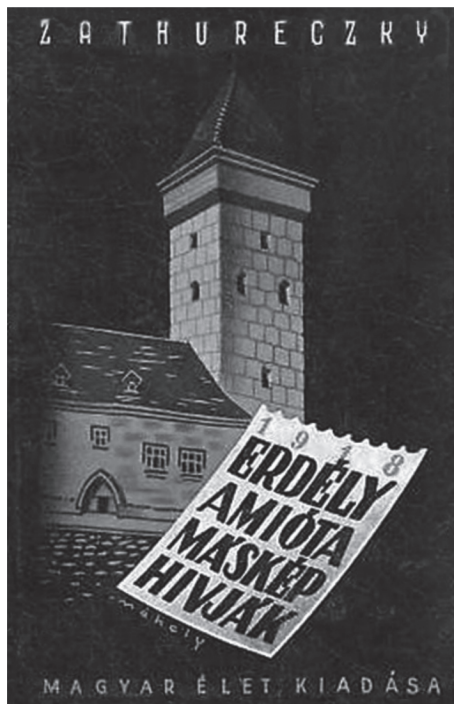
len a numerus clausust. A sztrájk nem járt eredménnyel és a diákok egy év elvesztésével visszakényszerültek az egyetem padjaiba.” (135. o.)

(Lehet, hogy Magyarországról importálták az ötletet?)

Egy szellemes politológiai terminológiával zárul ez a szinte krimiszerű beszámoló, mely szerint a Vasgárda felszámolásával megszületett a királyi fasizmus.

A szászok évszázados története

A *Honterustól Hitlerig* című fejezetben Zathureczky mesterien kelti életre a százok évszázados történetét, sajátos életstílusukat, jellemüket és vallási elkülönüléseiket:

„A közjogi elkülönülés akkor már teljes volt és a lelkek elkülönülését hosszú időre betetőzte a protestantizmus. Az erdélyi magyarok Kálvin „magyar vallását” követték, míg a szászok a Németországból érkező reformátorok hatása alatt a „német vallást”, Lutherét vették fel. A két protestáns felekezet közötti különbség azonban már ekkor oly mértékben túlmént a vallás szorosan vett határain, hogy az elsősorban nemzeti kérdéssé lett. Meggyőző példa erre, hogy a szász nép két nagy fia: Heltai Gáspár és Dávid Ferenc, a lutheranizmustól elszakadva, unitárius és egyben magyar lett.” (145. o.)

A magyar-szász viszony az európai nemzettudat ébredéséig, a XIX. század elejéig volt zavartalan. Miközben az 1848-49-es forradalom és szabadságharc az Erdéllyel való uniót kívánta, a szászok - ahogy Zathureczky írja - általa faji egységü-

ket és rendi kiváltságaikat látták veszélyeztetve. Ennek jegyében tehát a császárral és a románokkal fogtak össze a magyarság ellen, majd a szabadságharc leverése után „nagysztrák” politikát folytattak. Ennek a magatartásnak aztán a kiegyezés után meg is lett a börtje, a magyar hatóságok sem késlekedtek a szászokkal szembeni különféle hátrányos megkülönböztetésekkel. A világháború harcterein a szászokban tudatosult és megerősödött a németiséghez való tartozásuk, ami szinte előkészítette csatlakozásukat és lojalitásukat *Nagy-Romániához* közvetlenül az összeomlás után, mondhatni kínos gyorsasággal. Ezután a két nemzeti kisebbség végleg eltávolodott egymástól, amit a németországi nemzeti szocializmus térhódítása is segített.

A romániai és erdélyi zsidóság

A *Jehova népe* címet viselő rész a román, illetve az erdélyi zsidóság múltját és jelenét tárgyalja. A messzi múltba nézve tárja fel a mindig is meglévő „tradicionális” román antiszemitizmus kirívóbb történelmi eseményeit; a zsidók kiűzését, első ízben 1578-ban. Ugyanekkor megindult a *Spanyolországból* száműzöttek *Konstantinápolyon* keresztüli bevándorlása, őket 1595-ben nem elűldözték, hanem uzorájukra való hivatkozással egyszerűen kiirtották. Ezt követően 1648-ban *Ukrajnából* történt kitiltásuk után jelentek meg újra tömegesen zsidók Romániában.

Az 1832-es moldvai alkotmány népelelmes elemnek minősíti a zsidóságot, akít ki kell kergetni az országból. Románia első, 1866-os alkotmánya megvonja a zsidóktól az állampolgársági jogot. Végül is a berlini kongresszus (1878) kötelezte Romániát, hogy egyénileg ismerje el a zsidók állampolgársági jogát. A romániai zsidók helyzetéről sokat elárul, hogy egyenjogúságukat csak az 1919-es *Saint Germain-i* békeszerződés tudta Romániára kényszeríteni. A román nemzeti érzületnek és persze a jobboldali retorikának is ugyanazok a sztereotip vélekedései voltak a zsidók tényéréséről, kereskedelmi, banki tevékenységéről, a sajtóban és a kulturális életben elfoglalt helyükről, mint mindenütt *Európában*, azzal a különbséggel - ahogy erre Zathureczky is rámutat -, hogy az önálló állami életét csak a XIX. század közepén, még a törököktől kapott autonómia keretei között elkezdő Románia - amely két fejedelemség; *Havasalföld* és *Moldva* egyesülésével 1862-ben nyerte el önállóságát -, „népi” felemelkedést akart és nem zsidó gazdagodást. Emberi jogokat a zsidók csak a háború után kaptak az új Nagy-Romániában, de ez semmivel sem ért többet, mint más nemzetisé-

geké. Viszont számuk az erdélyi zsidósággal megnövekedett. Az erdélyi zsidóságnak, mely a *Monarchia* liberalizmusában szocializálódott, szembe kellett néznie az új államhatalom ellentétes törekvéseivel; jogaik megvonásával:

„A súlyos helyzetben az erdélyi zsidóság sorsdöntő kérdés előtt állott. Ha magyarnak marad meg, akkor a kettős kisebbségi sors keresztjét kell cipelnie, és bizonytalan gyermekei jövője felől, akik már nem részesülhetnek magyar kultúrában. Románokká nem lehettek, csak „jó román állampolgárokká”. Az út fajilag és népileg csak a cionizmus felé maradt nyitva számukra.” (155. o.)

Kultúránk fogyasztói

Zathureczky munkájában sajnálatos módon említést sem tesz a két háború közötti Erdély virágzó kulturális életéről; nagyszerű folyóiratairól, mint az *Erdélyi Helikon*, a *Hitel* vagy a *Pásztortűz* (az ifjúsági, baloldali és avantgárd lapokat most nem részletezve), a korszak meghatározó könyvkiadójáról, az *Erdélyi Szépművészeti Társaság* Céhéről, de *Tamási Áronról*, vagy a több területen is egészen kivételes képességű *Kós Károlyról* is hallgat. De nem szól *Dsida Jenőről* sem, még az sem derül ki, hogy a szerző egyáltalán olvasta-e nagy magyarság-versét, a *Psalmus Hungaricus*-t. Igaz, ez a szokatlan utóéletű, 1936-ban báró *Kemény János* marosvécsi kastélyában a költő által felolvasott költemény először csak 1941-ben került kötetbe *Vajthó László* jóvoltából, akkor is némileg „elrejtve” a

Mai magyar költők című antológiába.

De azt azért megállapítja, hogy a magyar kultúra legnagyobb fogyasztója Erdélyben a zsidóság, amivel a zsidók a magyarsághoz tartozásukat szokták deklarálni. „Igaz!” - tesz felkiáltójelet a szerző e megállapítás végére. Bár egy-egy elkedvetlenítő és sajnos tipikusnak mondható megbicsaklása eddig is volt, Zathureczky ezek után sajnálatos látványossággal lesz hűtlen könyve kiegyensúlyozottságra való törekvésehez, és olyan erkölcsileg és művelődéstörténetileg is megbillent igazságú kijelentésre ragadtatja magát, amit érdemes hosszabban idézni:

„De melyik magyar kultúrát fogyasztják? Valóban magyar-e az a szellemiség, amelyet a beviteli engedélyt megszerzett szellemi termékek sugároznak ki magukból? A határokon túlra csak kozmopolita, vagy szintelen művek juthatnak. Mert itt nem arról van szó, hogy a magyar nyelven írott betű, vagy elmondott színpadi szerep közönségre talál-e, vagy sem, hanem arról, hogy az a betű és az a hang, valóban magyarságot, gyökeres népiességet, históriát és ezzel magyar jövődőt sugároz-e magából?! Jelent-e nemzeti szempontból valódi értéket, vagy sem? És igaz az is, hogy ők olvassák az odalent írt könyveket, ők töltik meg a színházat, ha magyar író darabját adják. De elegendő ennyi? Elegendő a kultúrigények magyar nyelven való kielégítése? Hogyan viselkedett a zsidó tőke, a politika, a szellem, a magyarsággal és az egyetemes magyarsággal szemben? Ez a döntő itt!” (156. o.)

Zathureczky Gyula könyve nem mentes a sajnos sokszor ismétlődő tévedésektől; például attól, hogy a trianoni területvesztés a zsidók által vezetett *Tanácsköztársaság* következményeként jött létre, miközben a történettudományi tény az, hogy az úgynevezett trianoni határokat az osztrák-magyar határszakasz kivételével már 1916-ban megrajzolták!

Kár, hogy ebben a könyvecskében a szerzőnek nem sikerült a zsidósággal kapcsolatos kérdésekben is olyan szakszerűnek és tárgyilagosnak lennie, mint az erdélyi magyarság ügyében, ami művének fel-tűnő aszimmetriát kölcsönöz.

Ki a jó magyar?

Zathureczky könyvének megjelenését *Posszonyi László*, a *Vigilia* alapító-főszerkesztője, saját lapjában rövid és elnagyolt figyelőben nyugtázza: „Zathureczky Gyula az erdélyi problémákkal állandóan foglalkozónak, az egész erdélyi irodalmat állandóan szemeltartóknak nem mond sok olyat, amit előtte már mások is el ne mondtak volna.” (*Vigilia*, 1940 április, 191. o.)

A nagy tekintélyű szerzőnek érdekes módon eszébe sem jut, hogy attól még lehet valaki „jó magyar”, mert nem Erdéllyel és az erdélyiekkel kel és fekszik, és arra sem gondol, hogy évtizedek múlva milyen emlékezetben tartó szerepe lehet ennek, a megjelenési idejében sokak által ismert tényeket összefoglaló történeti-politikai tájrajznak.

Sámuel Péter

Hazudni, tagadni, nem beszélni

Van-e fontosabb az igazságnál? Egy jó barátom feleségét korunk egyik legsúlyosabb betegsége támadta meg. Barátommal az orvos közölte, hogy a hozzátartozójának legfeljebb hat hónapja van. Nem tudta, mit tegyen; megmondja, rögtön vagy később, vagy ne mondja meg neki. Sejtje-e a drága asszony, hogy mi van vele, sejtje, de reménykedik még, hogy meggyógyul, lelki szenvedést okoz-e a valóság tudása, olyan ember, hogy megrázza magát, és kihasználja az időt, ami még hátra van, vagy aki bízik a csodában? Nincs biztos recept. De van-e fontosabb az igazságnál?

Heti szakaszunk *Sára* halálával kezdődik. A *Midrás* meséli, hogy *Sára* halálát egy rettenetes sok okozta. Az ördög vagy egyszerűen csak „jó akarói” vagy egyszerűen csak az állandóan közölni vágyók elmond-

ták neki, hogy *Ábrahám* most viszi fiadat, *Izsákot* feláldozni. Sárának erre meghasadt a szíve, egy infarktus elvitte. Miért mondták el az igazságot az emberek? Elég lett volna talán csak annyi, hogy elmentek áldozatot bemutatni, vagy dolguk akadt, és majd csak holnapután jönnek haza, vagy valamilyen isteni parancsot fognak végrehajtani, vagy nem kellett volna semmit se közölni. Ha nincs szövegelés, akkor *Sára* tovább él. Dehát van-e fontosabb az igazságnál?

Van-e fontosabb az igazságnál?! Amikor *Ábrahám Egyiptomba* menekült az éhínség elől, akkor letagadta, hogy *Sára* az ő felesége, hogy nehogy megöljék a szép aszszonyja miatt. *Náchmáidesz*, híres Biblia magyarázó súlyos bűnnek tartotta *Ábrahám* magatartását. Ráadásul a dolog megis-

métlődött *Ábrahám* életében még egyszer, évekkel később a *Szentföldön, Gérárban*. A helyi királynak csak féligazságot mondott *Ábrahám*: *Sára* a testvérem (unokatestvérem). Megint félt, hogy bántódása esik. Mi lett volna, ha *Ábrahám* színt vallott volna, és megölik. Nincsenek ősapáink, nincs *Tóra*, nincs zsidóság!

Van-e hát fontosabb az igazságnál? Megbotlás, bevallás Istennek és embernek, megbocsátás, őszinteség, hazugság, némaság. Mit tanulhatunk a *Tórából*? Van-e recept? Nincs recept, csak esetek vannak, néhez döntési helyzetek vannak. De egy szempont biztos, hogy **VAN, AMI MINDENNÉL FONTOSABB: AZ EMBER-SÉG, AZ EMBERIÉSSÉG.**

Lefkovic Péter

Embertelen körülményekkel szembesültek a budapesti nagy gettó lakói

80 éve, 1944. november 15-én hozták létre a pesti gettót. Először az úgynevezett újlipótvárosi gettó jött létre a pápai, svájci, svéd, spanyol és portugál védelem alatt álló házakból, de a nemzetközileg védett gettó határait nem jelölték ki. A védettség ellenére a házakban a nyilasok folyamatosan razziázták, a védtelen embereket a Duna-partra hajtották és agyonlőtték.

A gettó szó a középkorban zsidónegyedet jelentett, azt a városrészt, ahol először a közös életmód és vallás miatt költöztek össze a zsidó emberek, majd a mindenkori hatalom jelölte ki számukra kényszerlakóhelyül. Európa utolsó gettóját Rómában a pápai állam 1870-es megszűnte után számolták fel. A második világháború idején a német nemzetiszocialisták hozták újra létre gettókat a zsidóknak az általuk megszállt kelet-európai területeken, egyebek között Lengyelországban és a Szovjetunióban.

Egy csillagos ház kapuja

Magyarországon a második világháborúba való belépés után történtek deportálások, és tízezreket hívtak be munkaszolgálatra, 1944-ig azonban a zsidók többségét közvetlen életveszély nem fenyegette.

Az 1944. március 19-i német megszállás után kezdődött a zsidóság gettókba zárása és a vidéki zsidók deportálása, a budapesti zsidóság elhurcolását július 7-én állította le Horthy Miklós kormányzó. Budapesten 1944. június 15-én rendelték el a hivatalosan zsidónak minősülő lakosok összeköltöztetését a sárga csillaggal jelölt házakba, ez tíz nap alatt meg is történt.

A balul sikerült október 15-i kiugrási kí-

séret után hatalomra kerülő nyilasok már október 20-án kényszermunkára rendelték a csillagos házakban összezsúfolt, jogfosztott emberek közül a munkaképes férfiakat és nőket.

A nagy gettó térképe

November elején elindították az első halálmeneteket: az árokásásra kirendelt embereket és a csillagos házakban összefogdosott zsidókat a csikorgó hidegben élelem nélkül gyalogmenetben hajtották a nyugati határra, hogy ott a németeknek végezzenek erődítési munkát, a lemaradókat és a legyengülteket agyonlőtték.

A halálmeneteket a budapesti képvisellettől rendelkező semleges országok és a Vatikán tiltakozása miatt a hónap közepén leállították, és a zsidók gettóba zárását rendelték el - ez ellen a németek tiltakoztak, mert ez a zsidóság országban belül tartását jelentette.

Először, 1944. november 15-én, az úgynevezett újlipótvárosi gettó jött létre a pápai, svájci, svéd, spanyol és portugál védelem alatt álló házakból, de a „nemzetközileg védett gettó” határait nem jelölték ki.

A Margit-híd pesti hídfőjénél álló épületekbe hivatalosan 15 600 védett személy költözhetett be (a hely nekik is szűkös lett volna elég), de a hamis papírokkal rendelkezők miatt ennél két-háromszor többen zsúfolódtak össze.

Beköltözés a gettóba

A védettség ellenére a nyilasok folyamatosan razziázták, a kirabolt embereket a Duna-partra hajtották és agyonlőtték.

A Váci út, Wahrmann (ma Victor Hugo) utca, Újpesti rakpart és Szent István körút

alkotta négyszögből január elején a semleges diplomaták mintegy tízezer embert a nagy gettóba telepítettek át, mert úgy ítélték meg, ott jobbak a túlélési esélyeik. Az újlipótvárosi gettót a szovjet hadsereg 1945. január 16-án szabadította fel.

A budapesti „nagy” gettó létrehozásáról a nyilasok a rendeletek betartatására hivatott, zsidó vezetők közül választott Zsidó Tanácsot 1944. november 18-án értesítették. A Stöckler Lajos vezette szervezet ezután sikertelen tárgyalásokat kezdett a gettó határaitól, ellátásáról, védelméről.

A gettó határait megszabó belügyminiszteri rendelet 1944. november 29-én jelent meg, a Dohány utca, Nagyatádi Szabó (ma Kertész) utca, Király utca, Csányi utca, Rumbach Sebestyén utca, Madách Imre út, Madách Imre tér és Károly körút által határolt területet december 10-én zárták le.

A gettó 4513 lakásába - ahonnan mintegy 12 ezer kereszténynek kellett kiköltöznie - 40 ezer embert telepítettek az elszórt csillagos házakból, ez a szám gyorsan emelkedett, és 1945 elején elérte a 70 ezret. Védelmükre vegyes őrség szerveződött, a rendőrségnek többé-kevésbé sikerült megritkítania a nyilas razziákat.

A gettó felé vonuló zsidók

Az összezsúfolt embereknek a Vöröskereszt erőfeszítései ellenére is csak napi 700-800 kalória élelem jutott (a kenyérfiadag 15 deka volt), és amikor december végén bezárult a szovjet ostromgyűrű, a helyzet még kritikusabbá vált.

A gettóban az egészségügyi viszonyok minősíthetetlenek voltak, az emberek tömegesen haltak meg, decemberben naponta 80-120 halottat vittek ki. 1945. január 18-án a szovjet katonák közeledtére a nyilas őrség eltűnt, a gettó felszabadult, a kerítés deszkapalánkjait az emberek eltűztették.

Az ostromot 58 ezer gettólakó élte túl, egyedül a Klauzál téren több mint három ezer temetetlen holttestet találtak.

Forrás: mult-kor.hu

Német állami segítséggel tették rendbe a fehérgyarmati zsidó temetőt

Rendhagyó megemlékezés helyszíne volt a fehérgyarmati régi zsidó temető annak alkalmából, hogy a hosszú évtizedekig elhanyagolt létesítmény most már rendezett, védett helyszíneként őrzi a helyi zsidó közösség emlékét. A projekt a gondozatlan zsidó temetők megmentésére létrejött „Kezdeményezés az európai zsidó temetőkért” (Erhaltung und zum Schutz jüdischer Friedhöfe – ESJF) nevű szervezet révén valósult meg.

Prof. dr. Grósz Andor, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz) elnöke az eseményen köszönetet mondott az ESJF csapatának, amiért áldozatos munkájukkal országszerte hozzájárulnak a zsidó temetők megőrzéséhez, s köszönetet mondott a Németországi Szövetségi Köztársaság kormányának a pénzügyi támogatásért, ami lehetővé tette a projekt megvalósítását. Méltatta Fehérgyarmat város önkormányzatát és dr. Péter Csaba polgármestert, amiért felkarolták az egykoron virágzó helyi zsidó közösség emlékének ápolását, és köszönetét fejezte ki Winkler Miksának, a vidéki zsidó temetők önkéntes felügyelőjének, aki szintén részt vett az eseményen.

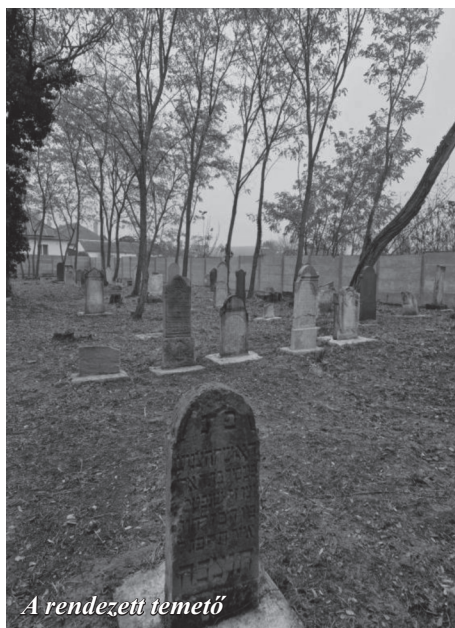
A temető bejárata

„Ez a temető különösen rossz állapotban volt, nehéz volt megtalálni, semmi nem jelölte a helyét, a sűrű bozót pedig a sírköveket is eltakarta” – idézte fel beszédében dr. Grósz Andor, majd kiemelte, hogy a német kormánynak és az ESJF-nek köszönhetően most egy kitakarított, bekerített, védett temetőt láthatunk a megmaradt sírkövekkel, amely „méltón őrzi az itt nyugvó elődeink emlékét”.

Ebben a térségben is – csakúgy, mint a legtöbb vidéki településen Magyarországon – a vészorkszak következtében a zsidó közösség teljesen eltűnt. A fehérgyarmati régi zsidó temetőt egyike annak a több mint 300 Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar vármegyei temetőnek, amelyek felmérésére és adatbázisba rendezésére néhány

éve a Németországi Szövetségi Köztársaság biztosított pénzügyi támogatást.

A fehérgyarmati zsidóság története szoros párhuzamot mutat sok más vidéki kisváros zsidó közösségeivel. Az első zsidók a 18. század második felében kezdtek ide települni, miután a helyi birtok tulajdonosa munkára hívta őket. Az itt élő zsidók kereskedelmi tevékenységeikkel és közéleti szerepvállalásukkal aktívan hozzájárultak a város polgári fejlődéséhez.

A rendezett temető

Az 1868–69-es magyarországi zsidó-kongresszuson a fehérgyarmati zsidó hitközség az ortodox irányzathoz csatlakozott. 1885-től a környező falvak rabbinátusai a fehérgyarmati rabbinátus fennhatósága alá kerültek. A zsinagógán kívül volt bét midrás, szent egyesület (Hevra Kadisa) és fiúegylet. Az iskolát 1906-ban alapították, volt héder, Talmud Tóra és jesiva is.

A fehérgyarmati jesivát alapító Smuel David Halevi Jungreiss rabbi 1868-1893 között volt a város rabbija, az ő felújított síremléke is megtalálható a fehérgyarmati régi zsidó temetőben.

A kiegyezés utáni általános fellendülés, a magyarországi fejlődés helyi előmozdítói között találhatjuk a helyi izraelita hitközség tagjait. Ez a fejlődés, ha már lassuló erővel is, egészen a zsidótörvények bevezetéséig folytatódott.

A közösség élete tragikus fordulat vett a második világháború idején. 1944-ben, a náci megszállás után a fehérgyarmati zsidók 708 tagja, köztük 108 iskoláskorú gyermek a mátészalkai gettóba került. A

csoportot nők, gyermekek, idősek alkották, hiszen a hadrafogható férfiak munkaszolgálatban ontották véréiket a hazáért, amely közben családjuk megsemmisítésére törekedett. Egy hónapig tartózkodtak a gettóban mostoha körülmények között, végül májusban a többség közönye és egy hangos kisebbség ujjongása közepette marhavagonba tuskolták őket.

A borzalmakat a fehérgyarmatiak mintegy tíz százaléka élte túl, a vészorkszak után nyolcvannégyen tértek haza a városba, többségük a kényszermunkatáborokból és egy kisebb részük Auschwitzból.

A túlélők újjászervezték a zsidó közösséget, majd Izrael Állam megalakulását követően a helyi zsidók közül 23-an kivándoroltak Izraelbe, miután a többiek sem maradtak a városban. Ezzel mintegy két évszázad után végleg megszűnt a fehérgyarmati zsidó hitközség.

Dr. Grósz Andor az egyik sírkő előtt

„Közösségeink pusztulása, így a fehérgyarmati megszűnése mellett szükséges az életet is felmutatni annak minden helyi formájában” – mondta a Mazsihisz elnöke, hangsúlyozva, hogy zsinagóga, zsidó közösségi épületek, emléktáblák, botlatókövek híján akár a temető is szolgálhat erre a célra.

„Ami pedig bennünket, a magyarországi zsidóságot illeti, az áldozatok és a túlélők leszármazottjaiként nekünk kötelességünk zsidóként megmaradni, 80 év után is tovább vinni az elődök által felépített helyi világból mindazt, ami tovább vihető és magyarországi értéként felmutatható a következő nemzedékeknek. Ennyivel tartozunk az ebben, és a további 1500 temetőben nyugvó elődeink emlékének. Az ősök sírjai, itt Fehérgyarmaton is, adják mindennek a történelmi mélységet, mutatják közösségünk történelmi begyökerezettségét” – zárta beszédét.

Forrás: mazsihisz.hu

A Micve Klub programajánlója

Hanukai kavalkád kicsiknek és nagyoknak

December 29. 13-20 óráig

Kárász Eszter

Gyerekszínészként a *Szamárköhögés* című filmmel vált ismertté, de játszott színházban, tévében, a televízió *Kölyökidő* műsorában és tagja volt a *Magyar Rádió Gyermekstúdiójának* is, melynek keretein belül számos hangjátékban szerepelt. Megszűnéséig szereplője volt a *Kossuth Rádióban A Szabó családnak* és a *Darálónak*, valamint a *Vacka Rádió* című hangjáték-sorozatoknak, mint *Pötty Zorka*. Érettségi után a *Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelőintézete* főiskoláján végzett konduktor-tanító szakon, majd a *Színház- és Filmművészeti Egyetem Drámapedagógia* szakán másoddiplomázott. Az *Óz, a*

Kárász Eszter

nagy varázsló főszerepével tért vissza a színpadra, és jelenleg is színészként, énekesként dolgozik. 2001 óta a *Piros Orr Bohóc doktorok Alapítványának* tagja, ahol dr. Bigyó bohócként számos budapesti és vidéki kórházba jár kollégáival a beteg gyerekeket megnevettetni, és ezáltal gyógyuláshoz elősegíteni. *Édith Piaf* emlékére idézve *Padam* című francia sanzonestjével két évtizede járja az országot, és külföldet. Színházi munkái és fellépései mellett zenés foglalkozásokat tart kicsi gyerekeknek, *Dalolka – zenés játékok gyerekeknek* címmel 2007 óta. Gyerekzenekarával, az *Eszterlánc* mesezenekarral 2012-től muzsikál az ország és a világ számos pontján. Három lemezük jelent meg a *Gryllus Kiadónál*. Kettőt *Fonogram* díjra is felterjesztették. *ESZTETT* nevű popzenekara 2021-ben alapult, a zenekar saját dalai a könnyűzene, a rock and roll, a szving, a balkáni ritmusok és a világzene sokféle stílusából merítenek. Több írása is megjelent, írt novellát a *Manó* kiadónál megjelent *Szerettek, anya* kötetbe, mesét a *Piros orr mesék* antológiába és

rendszeresen ír cikkeket, interjúkat a *Képmás* magazinnak.

Forrás: wikipédia

Bodrogi Fűszeres Eszter

2007-ben indult a *Fűszer és Lélek* blog, akkor lettem *Bodrogi Eszterből Fűszeres Eszter*. A blog alcíménél jobban azóta se határoz meg semmi, a *Hétköznapi sietős, szombaton kóser* még mindig a jelmondatom. Első szakácskönyvem az akkori *Judapest*, zsidó popkulturális bloggal közös kiadásban, *Bitter Brunó* és *Pásztor Tamás* segítségével jelent meg, *Fűszer és Lélek, zsidó konyha itt és most* címen. Magunk se hittük, de hat hét alatt az utolsó példányt is eladtuk, így az első kiadás továbbiak követték. Az első könyvet pedig másik kettő: *Leves minden napra a Librinél*, és *Családi receptek* címen a *Kossuth* kiadónál. A blog főleg zsidó és kóser gasztronómiával, tradícióval foglalkozik, de írok mindenről, ami foglalkoztat. Utazás, család, gyereknevelés, barátok.

Bodrogi Fűszeres Eszter

Informatikus férjemmel, *Gáborral* és két gyerekemmel *Budapesten* élünk. *Dávid* fiam, aki a blog indulásakor még csak bölcsis volt, azóta gimnazista, *Záli* lányom pedig már „beleszületett” a blogba. Egy éve örökbe fogadtuk *Mázli* kutyát, aki meghatározó tagja lett a családuknak. Anyai felmenőim *Szatmárnémetiből* érkeztek Budapestre, édesapám pedig egy hegyaljai kis faluban látta meg a napvilágot, ahol azóta nekünk is „újra” van családházunk, *Erdőbényén*.

Tíz éve belekóstoltunk a lakáséterem műfajba, amit azóta is követelnek azok, akik abban az egy rövid évben a vendégeink voltak. Nyolc éve egy másik szerelmem is lett a gasztronómián kívül. A történetmesélés, városismeret, urbanisztika és gaszt-

ronómia remekül kombinálható témakörök, amin keresztül örömmel adhatom át másoknak is azt a tradíciót és tudást, amit az utóbbi évtizedekben én is magamévá tettem.

Forrás: <https://www.fuszereslelek.hu/>

Nógrádi Gergely

Sokoldalú művész. Pályafutását operanékesként kezdte, de közben lapkiadóváltalatok (*Presskontakt*, *Sanoma*, *Ringier*, *Active Verlag*) magazinjainál töltött be vezető pozíciót, illetve kommunikációs igazgató volt a *Gastroyal Zrt-nél*. Fellépett a világ nagy koncerttermeiben (pl. *Carnegie Hall*, *Concertgebouw*, *Liederhalle*, *Zeneakadémia*, *Müpa*, *Vigadó*). Tizenöt CD-je és több DVD-je jelent meg (2023-ig), főszerepet kapott *Elek Judit* zenés *Eisikovits*-filmjében, *Magyarországon* koncertezett a *Budapesti Fesztiválzenekarral*, a *MÁV Szimfonikus Zenekarral*, a *Szegedi Szimfonikus Zenekarral*, a *Budapest Klezmer Banddel*, a *Budapest Jazz Orchestrával*, és fellépett a *Magyar Állami Operaházban*, a *Budapesti Operettszínházban*, a *Debreceni Csokonai Színházban*, a *Miskolci Nemzeti Színházban*, a *Szegedi Nemzeti Színházban*, a *Szolnoki Szigligeti Színházban*, a *Mille-náris Színházban*.

Nógrádi Gergely

Íróként és társíróként 57 könyvet jegyez (2023-ig): szépirodalmi és szórakoztató regényeket, ifjúsági regényeket, novellásköteteket, riportköteteket. 2010 és 2023 között ezer író-olvasó találkozót tartott országszerte és külföldön, 2009 óta a *Magyar Ifjúsági Talentumok* tehetséggyógyító egyesület alelnöke. 2015-ben az *Európai Kántorszövetség Angliában Európa kántorhangjává* választotta. 2016-ban *Palm Beachen* elnyerte a *The Jewish Pavarotti* díjat. 2017-ben *Washingtonban A Magyar Kultúra és Művészet Tiszteletbeli Követévé* nevezték ki, ugyanebben az esztendőben

főkantori címet kapott. 2018-ban Washingtonban *Flown Flag* capitoliumi elismerést adott át neki *Michael S. Lee* amerikai szenátor.

Operaénekesként első díjat nyert a neustadti *Gesty Sylvia Énekversenyen* (1995) és a prágai *Don Giovanni Énekversenyen* (1995), valamint második díjat a Magyar Állami Operaház és a *Veronai Aréna II. Nemzetközi Énekversenyén* (1996).

2009 novemberétől a budapesti *Frankel Leó* utcai zsinagóga főkantora. Nős, balettművész feleségével egy orvostanhallgató fiú és egy joghallgató lány szülei.

Forrás: wikipedia

Szántó T. Gábor

Budapesten született, 1990-ben diplomázott az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, a Bölcsészettudományi Karon esztétikát és judaisztikát hallgatott.

Irodalmi pályáját versekkel, kisprózákkal kezdte. *Mószér* című kötete két kisregénnyel 1997-ben, *Keleti pályaudvar, végállomás* című regénye 2002-ben (második, javított kiadásban 2021-ben), *Lágermikulás* című elbeszélésgyűjteménye 2004-ben jelent meg. *A szabadulás íze* című verseskötetét 2010-ben, *Édeshármas* című regényét 2012-ben, *Kafka macskái* című regényét 2014-ben, *1945 és más történetek* című elbeszéléskötetét 2017-ben, *Európa szimfónia* című regényét 2019 őszén adta közre.

Szántó T. Gábor

1991 óta főszerkesztője a *Szombat* című zsidó politikai és kulturális folyóiratnak. Másokkal karöltve konferenciákat szervezett *A magyar-zsidó irodalom létformái, Diaszpóra (és) művészet, Zsidó sorsok magyar filmen, Zsidó sorsok magyar színpadon*, illetve *Új antiszemitizmus* címmel. A konferenciák többségének előadásai kötetben is megjelentek. 1995-ben a *Nagy Lajos Irodalmi és Művészeti Alapítvány* díját nyerte el, 2003 őszén az *Iowai Egyetem Nemzetközi Íróprogramjának* volt vendége. A 2000-es években amerikai zsidó és jiddis költőket fordított magyarra, egyetemi és szabadegyetemi keretek között modern zsidó irodalmat tanított. *Hazatérés* című elbeszéléséből született forgatóköny-

vükből *Török Ferenc* filmrendező forgatott *1945* címmel nagyjátékfilmet a *Katapult-film* gyártásában. Operatőr: *Ragályi Elemér*; zene: *Szemző Tibor*. A film világpremierjét 2017 januárjában a *Miami Zsidó Filmfesztiválon* tartották, ahol a narratív kategória legjobbjá lett, európai premierjét 2017. február 15-én tartották a *Berlinale Panorama* programjában, ahol a 3. közönségdíjat nyerte el. A 2017-es budapesti *Titanic Nemzetközi Filmfesztiválon*, a washingtoni, a *Chattanooga-i Zsidó Filmfesztiválon* ugyancsak közönségdíjas lett, a *Berlini Zsidó Filmfesztiválon* a legjobb rendezés díját, a *Jeruzsálemi Filmfesztiválon* a *Yad Vashem Avner Shalev* elnöki díját kapta, ezt követően a *San Franciscó-i Kritikusok Körének* díját, valamint a közönségdíjat nyerte el a *San Franciscó-i Zsidó Filmfesztiválon*. A *30. Der neue Heimatfilm* nemzetközi filmfesztiválon *Austriában*, a 2017-es holland *Vlissingeni Film és irodalom fesztiválon* a legjobb játékfilm díját ítélték az 1945-nek, a *Traverse City Film Fesztiválon* az *USA-ban* 2018-ban a legjobb külföldi film díját nyerte el. Összesen 20 nemzetközi fesztiváldíjat kapott a film, és 40 országban forgalmazzák.

Forrás: wikipedia

Sági György

Budapesten születtem, 1957 márciusban. Anyai ágon minden őszám szabó volt. Nagyapám tizenkét testvére, anyám tizenhat testvére szabó lett. Mint késői gyerek, azzal a feltétellel mehettem egyetemre, ha előbb szakmát tanulok. Női angol szabó tanulóként szoknyákat és kosztümöket varrtam. A ruhaipari szakközép után jogi egyetemre jelentkeztem, mert abban az évben nem indult történelem-filozófia szak. A jogi diploma megszerzése után egy nagy ruhagyár jogtanácsosa lettem. Mellette egyre többet írtam. *A Ludas Matyiban* mutatott be *Árkus József*, mint ifjú humoristát. Gyermekeim megszületésével egyre kevesebb idő maradt írásra, visszatértem a jogi pályához, és saját ügyvédi irodát nyitottam.

Sági György

Évtizedekig úgy tettem, mintha megfeledkeztem volna az írásról. Egy olyan pillanatban, amikor fontossá vált a múlt, pszichológusi javaslatra megírtam néhány o-

lyan eseményt az életemből, amelyek feldolgozása addig nem sikerült. Ekkor született meg a *Hajó Hamburgból*, az első regényem néhány fejezete.

Abban az időben megválasztottak a *Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (MAZSIKE)* elnökének, amelynek alapításától kezdve a tagja vagyok.

Ekkortól jelennek meg novelláim a *Remény* című zsidó kulturális folyóiratban. Első regényem 2012-ben jelent meg a *Scollar Kiadónál*, azóta hat könyvem jelent meg itthon és egy spanyol fordításban, *Spanyolországban*.

Forrás: szepiroktarsasaga.hu

Bardóczy Attila

1983-ban végzett a *Színház- és Filmművészeti Főiskolán Horvai István* osztályában, prózai szakon. Ezután a frissen alakult *Rock-Színházhoz* szerződött, és annak megszűnéséig szerepek sorát játszotta el magyarul, illetve a németországi turnék során németül.

Bardóczy Attila

1996-ban, amikor átkerült a *Rock-Színház* társulata az *Operettszínházhoz*, ide szerződött, de ekkor már több előadásban szerepelt itt, mint vendégművész. Mint külsős, 2000 óta rendszeres szereplője az itteni előadásoknak.

1996-ban a párizsi sanzonversenyen megnyerte a legjobb külföldi előadó díját.

Első szerepe az *Operettszínházban* *Mixi gróf* volt a *Mágnás Miskában*. De játszott *Szegeden, Debrecenben, Győrött, Szolnokon, Miskolcon* is. Egy cd-je jelent meg a *Hungaroton Classic-nál* „*Chanson classique*” címmel, egy pedig magán kiadásban *Orosz Zoltán* harmonikaművésszel „*Sous le ciel de Paris*” címmel, valamint még egy a *Fonó-kiadónál* „*Voyageurs*” (*Utazók*) címmel *Michel Montanaro* szerzeményével.

Ezen kívül prózai darabokban is szerepel kisebb társulatoknál, és fordít színdarabokat francia nyelvből, például *Éric Assous: A boldogság* című darabját, melyet a *József Attila Színházban* játszottak néhány évvel ezelőtt. És egy érdekes kirándulás a könnyűzene területére: 1995-ben a *GM-49* együttes nagylemezének énekes volt *Gérard* néven.

Forrás: wikipedia

BUDAI MICVE KLUB

decemberi-januári programja

December 26.
(csütörtök)

18.00 órától a gyertyagyújtás után **HANUKAI ÜNNEPI KONCERT SZULÁK ANDREÁVAL ÉS NÓGRÁDI GERGELLYEL.**

December 29.
(vasárnap)

13.00-20.00 óráig HANUKAI KAVALKÁD KICSIKNEK ÉS NAGYOKNAK:

13.30-tól INTERAKTÍV MESEKONCERT GYEREKEKNEK A KÁRÁSZ ESZTER DUÓVAL.

15.00 órától A LATKESZ EZER ARCA - FŰSZERES ESZTERREL: hat féle zöldségből készítünk latkeszt. Ki-ki a saját kedvenceiből válogathatja hozzá össze a hozzávalókat, sőt a mártogatósok is egyéniek lesznek.

16.30-tól HÁROM ÍRÓ - HÁROM VILÁG: ÍRÓ-OLVASÓ TALÁLKOZÓ. NÓGRÁDI GERGELY, SÁGI GYÖRGY és SZÁNTÓ T. GÁBOR új könyveiről beszélget **SZEGŐ JÁNossal**, a *Magvető* Kiadó szerkesztőjével.

18.30-tól FRANCIA SANZONOKKAL A FÉNY ÜNNEPÉN. Énekel: **BARDÓCZY ATTILA**, a zongoránál: **NEUMARK ZOLTÁN.**

Január 11.
(szombat)

18.00 órakor ENDREI JUDIT televíziós személyiség, szerkesztő, műsorvezető lesz a vendégünk. Miután eljött a televíziótól, tudott váltani. Könyveket ír. Minden érdeklő a világból. Sokat utazik külföldre. Igencsak népszerű, életmóddal kapcsolatos előadásokat tart. Idősebb korában, örökifjúként is megtalálta önmagát, úgy érzi, szabadabb, mint valaha. A beszélgetőtársa **BÓTA GÁBOR** újságíró. *A jegy ára 1.000,- Ft, ami belépéskor fizetendő.*

Január 12.
(vasárnap)

17.00 órakor vendégünk lesz a 75 éves **GEDŐ GYÖRGY**, aki még ma is megmutatja a fiataloknak, hogy hogyan kell ütni. Olimpiai bajnok (1972), kétszeres *Európa*-bajnok, nyolcszoros magyar bajnok, az év magyar ökölvívója (1968, 1972). Egy hajszalon múlt az élete 50 éve. Sokkolta a világot a müncheni olimpiai terror. Beszélgetőtársa: **SZIKLAI PÉTER**, országos ezüstérmes ökölvívó bajnok, *Izraelben.*

Január 18.
(szombat)

19.00 órától JORDÁN ADÉL lesz a klub vendége, aki novemberben betegség miatt nem tudott ellátogatni hozzánk. Karizmatikus, vibráló személyiségű színész, a *Katona József Színház* tagja lesz a klub vendége. *Jordán Tamás* és *Lázár Kati* gyerekeként mondhatni beleszületett a színházba, a zsigereiben van a színészet, tragikus, komikus, zenés szerepet egyaránt remekül játszik. Beszélgetés közben és után énekelni is fog. Beszélgetőtársa: **BÓTA GÁBOR** újságíró. Zongorán kíséri: **WAGNER-PUSKÁS PÉTER.**

Belépőjegy: 1.000,-Ft, ami belépéskor fizetendő.

Állandó programjaink

Csütörtökönként

18.00 órától FRANKEL BARÁTI KÖR. Csevegés, társasjáték, kártya, sakk. Várjuk új tagok jelentkezését!

Frankel ifjúsági programok

Szombatköszöntő foglalkozás

Minden péntek este 3-8 éveseknek az Istentisztelet ideje alatt. Kis tanulás, sok játék, tánc, gyertyagyújtás, kalács áldás, beszélgetés.

BBYO - a zsidó tinédzserek közössége

Minden szombat este 8-18 éveseknek. Befogadó közösség, új barátok, nemzetközi találkozók, zsidó értékek és hagyományok, táborok, micve projectek, havdala. www.bbyo.hu - linda@bbyo.hu - Insta: @BBYOHUN

A BZSH Budai Körzet és a Frankel Zsinagóga Alapítvány havonta megjelenő kiadványa
Elnök: Tordai Péter ● Rabbí: Dr. Verő Tamás ● Klubvezető: Arató Judit
Főszerkesztő: Sárosi Viktória (sarosimaci@gmail.com, 06-30-551-2002)
A szerkesztőség címe: 1023 Budapest, Frankel Leó út 49.
Iroda: Sárosi Éva ● Irodai órák: hétköznap 7-13 óráig ● Telefon: 326-1445
Internet: www.frankel.hu ● E-mail: info@frankel.hu
Nyomdai előkészítés: Katisch ● Nyomda: Gléda Kft.
Támogató: Frankel Zsinagóga Alapítvány, Dohány utcai Zsinagógáért Alapítvány